

ДМИТРИЙ БИЛЕНКИН МЯСТО В ПАМЕТТА

Превод от руски: Атанас Петков, 1977

chitanka.info

— Вие ли сте директорът на Мемориала?

Вдигнах глава и видях човек толкова стар, че изглеждаше плосък. Костюмът от немачкаема тъкан висеше по него на гънки и когато старецът се движеше, вървеше след него като нещо самостоятелно.

— На вашите услуги! Моля седнете.

Аз преместих креслото, в което той се отпусна, прегънат под прав ъгъл.

Около две минути старецът ме разглеждаше мълчешком. Очите му бяха малки, под редки сиви вежди и с такъв неизразителен миши цвят, че започнаха да ме овладяват лоши предчувствия.

— Значи, аз разговарям с директора — каза той утвърждаващо. — Трябва да обърна вашето внимание върху факта, че в подведомственото ви заведение се вършат формени безобразия.

Той направи пауза, сякаш очакваше нещо, някаква задължителна реакция от моя страна. Но аз слушах, сякаш нищо не беше станало.

— И така — гласът му заскърца. — Вашият Мемориален център се обърна към мен, както си е редът, с молба да продиктувам своите спомени. Аз се отнесох към задачата с чувство за отговорност, защото разбирам възпитателното значение, което има опитът на възрастното поколение, ценността на жизнените наблюдения и изводи, които сме натрупали.

Още на петата минута от монолога му в седалката на моя стол се появиха грапавини, които преди никога не бях усещал. Изобщо прииска ми се да отместя поглед някъде навън, през прозореца, зад който се рееха птици.

— ... Значението на Мемориалния център се състои в това, че той се явява хранилище на опита, който... Всеки човек има право, което не може да се пренебрегва без ущърб за обществото и затова сътрудниците на Мемориала и управляваните от тях машини трябва да са длъжни да се отнасят с пълно чувство за отговорност...

Аз кимах покорно. Явно нямаше смисъл да го поправам. Мемориалният център наистина е едно велико постижение на кибернетиката, но съвсем не е „пълно, издание на мемоарите“ на всички и на всеки („мемоари“ ги беше нарекъл един също такъв посетител). Да, всеки човек независимо от възрастта си може да се включи към нашия канал и да разкаже целия си живот с най-малки

подробности (тайната на авторството се гарантира от закона). Към старците ние се обръщаме отделно, молим ги, убеждаваме ги, ако те самите не се сетят да дойдат. Милиони съдби, милиони неповторими постъпки, движения на душата и мисълта, всичко лично, което преди изчезваше със смъртта, сега се събира, съхранява, живее вечно и ценността на това богатство е неизчислима. Без значение е, че в спомените истината понякога се подменя с измислици или се доукрасява с въображението: съществено е и това, което е било, и това, което е измислено — то също е живот! Не бива само да се смесва едното с другото, за това съществуват особени филтрови системи за сортиране и оценка. Това е за вас, социолози, педагози, историци, психолози — милиони безименни изповедни записки: какво е помислил и почувствувал човек, как е постъпил в една или друга ситуация — черпете, осмисляйте, извеждайте закономерностите. Сегашният прогрес на тези науки би бил невъзможен без нашия Център. И разцветът на литературата — също. С колко хора можеше да се срещне писателят, колко съкровени неща улавяха очите му? Сега за него са открити душите на тези, които вече ги няма, думи, които се казват само веднъж, мисли за себе си, постъпки с неповторим облик. С какво обаче сме се провинили пред този старец?

— ... Изхождайки от казаното дотук, аз реших да проверя колко паметни клетки е заел моят разказ. И какво излезе? Интересува ли ви какво даде проверката?

Равният глас на стареца се повиши. В него се появи нещо железобетонно: несъкрушимата увереност в собствената правота. Правота и право. Сънливостта ме напусна мигновено.

— И така — в погледа му се появи оттенък на подозрителност, — изясни се безусловно неприемлив факт. Много неприемлив факт. Информационната служба ми даде справка, от която следва, че за моите мемоари са отделени... — той млъкна за секунда — нула клетки!

Той изчака малко, за да мога да осъзная цялата тежест на факта, и заговори вече със забележимо вълнение.

— Нула броя клетки, чувате ли? Тоест нищо! Как е могло да стане това? Как трябва да го разбирам?

Тук нямаше нищо неразбираемо, веднага всичко ми стана ясно. Резервите на нашите меморотеки са огромни, но не безкрайни, и ние

не можем да си позволим излишества. Това, че машината не е извлякла нищо от неговия разказ, означава само едно: той се е оказал празна работа. В него не е имало нищо лично, неповторимо, свежо, имало е само шаблонна баналност, която машината е отсяла като ненужна смет. Всичко се е оказало боклук, щампа, нито една своя мисъл, неподправено чувство или поне факт. Сега трябваше да се измъквам, бързо, но внимателно, за да не травмирам стареца.

— Безобразие! — възкликнах аз и грабнах слушалката на интеркома. — Прав сте, сто пъти сте прав!

— Това ми е известно — многозначително каза той. Последните ми съмнения се разсеяха. Нито сега, нито преди той е допускар мисълта, че неговите спомени са само ненужен набор от общи фрази. Вълнуваше го само несправедливата грешка, заради която човечеството можеше да се лиши от неговите спомени. Само това! Щастлив бедняк...

Аз се преструвах, че проверявам и изяснявам това, което не се нуждае от изясняване, а през това време той заговори с патос:

— Всеки честно, отговорно и с полза преживян живот е достоен за уважение и спомен. Това го казвам аз — това го казва обществото, заради процъфтяването на което скромните труженици като мен се трудят, без да скръстват ръце...

Всичко е вярно. Няма неинтересни съдби и със смъртта на всеки човек ни напуска една вселена. Но... Точно това не можех да му кажа. Не можех да му кажа, че цялата му реч и следователно мислене са отдавна усвоени и закостенял стандарт. Че и живота си той е разказвал, привично цензурирайки всичко „неподходящо“ и поне малко оригинално. А това го е имало някога в него, разбира се, паметта му е могла да пази нещо неповторимо, но сега е безполезно да го търсиш и викаш. Погребано, запечатано, загинало!...

— Така и предполагам: станала е грешка — казах аз и оставих слушалката. — Неизправност, малка техническа нередност, каквито, макар и твърде рядко, за съжаление, все още се случват. Ние много, много ви се извиняваме, ще вземем всички мерки...

— Повторно ли ще записвате?

— Разбира се. И то още сега, ако, разбира се, вие...

— Безусловно. Разбира се, това е свързано с нови загуби на време и сили, които и без това намаляха поради вашата небрежност...

Аз мълчах и изобразявах съкрушено разкаяние. Трудно беше, все пак не съм артист. Противно, долно е, когато лъжеш, но няма друг изход. Истината ще го взмути, ще го оскърби, той няма да й повярва, ще я сметне за недоброжелателство и клевета. Ами ако изведнъж повярва?... Не, само не това! В края на живота си, когато всичко е безвъзвратно, да осъзнае, да се убеди, че не е мислил самостоятелно, че е чувствувал по шаблон, че не е дал на хората нищо ново, или нещо по-лошо — пречел им е като остарял параграф. Не, не! Защо, кому е нужно да се помрачават последните старчески години.

За щастие, такова осъзнаване не го заплашваше. След като ми прочете нотацията си, той стана, аз също, но той спря до средата на килима, широко стъпил на правите си крака, и заговори отново. Аз слушах и чувствувах как се схващат лицевите ми мускули.

Най-трудното предстоеше тепърва. Трябваше да измисля как да го измамя, когато отново провери (а той ще провери!) колко паметни клетки са заели спомените му. Не знам какво бих дал, за да могат клетките да се запълнят наистина. Но това не можеше да стане. Нула, отново ще бъде нула. Защото машината още първия път е направила всичко, каквото е могла. А тя може много. Тя не само записва разказа, тя е като репортьор-виртуоз, който може да завърже разговор и с най-неразговорчивия събеседник, и ако тя не е успяла да извлече от стареца дори едно зрънце нужна информация, значи работата е безнадеждна.

— Аз бях съвременник на Гагарин! — обяви той, когато стигна до вратата. — Аз помня всичко като сега. Аз бях съвременник на великите строежи! Аз присъствувах... Аз бях...

Именно. Той е бил.

Когато вратата най-сетне се затвори зад него, аз се отпуснах изтощен в креслото. И си помислих: когато дойде моят ред да разкажа живота си, ще се реша ли да проверя колко клетки са ми били отделени?

Не. Никога. За нищо на света!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.